חיי שרה ב

א. „ואברהם זקן בא בימים"[1]. וכתב הכלי יקר, „הרבה מפרשים תמהו והלא כבר נאמר [לעיל בפ' וירא[2]] ואברהם ושרה זקנים באים בימים והי' כמו ל"ז[3] שנים בין שני זמנים אלו" — ומהו שנאמר כאן „ואברהם זקן בא בימים", שרק עתה נזדקן כו'?

והנה תמי' זו היא (גם) לפי פשוטו של מקרא, וצ"ע למה לא מצינו יישוב עלי' בפירוש רש"י על התורה [וכמשנ"ת כמ"פ, שבפירושו על התורה מיישב רש"י כל דבר הקשה בפשוטו של מקרא, ובמקום שלא מצא רש"י פירוש (מספיק) ליישב המקראות ע"פ פשוטם, כ' רש"י[4] „איני יו־דע" וכיו"ב].

והנה במדרש[5] איתא „כבר כתיב ואבר־הם ושרה זקנים, מה ת"ל ואברהם זקן, אלא שהחזירו הקב"ה לימי נערותיו צריך לכתוב פעם שני' ואברהם זקן". ולכאורה אפשר לומר שתירוץ זה יש לו מקום גם לפי פשוטו של מקרא[6], וכמפורש ב־פרש"י[7] בנוגע לשרה שהקב"ה בירכה „ש־חזרה לנערותה" [וכפשטות הכתובים דפ' וירא, דאע"פ ש„(ואברהם ושרה זקנים גו') חדל להיות לשרה אורח גו' אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן"[8], מ"מ נולד לשרה בן ו„היניקה בנים שרה"[9], ומזה מובן, לכאורה, גם בנוגע לאברהם, דאע"פ שמלכתחילה „ואברהם ושרה זקנים באים בימים" (וכדברי שרה „אחרי בלותי גו' ואדוני זקן", שגם אצל אברהם כבר עבר הזמן שיוכל להוליד בנים[10]), מ"מ חזר לנערותו. ולכן הוצרך הכתוב להודיעי, שאחרי שעברו (כמו) ל"ז[3] שנה מלידת יצחק, שוב „ואברהם זקן בא בימים".

אבל, אי אפשר לתרץ כן בדרך הפשט, כי מצינו אח"כ (בסוף הפרשה[11]) שאברהם נשא אשה אחרת והוליד ממנה כמה בנים (בני קטורה)[12].

ב. עוד תירוץ מצינו במדרש[5], „כאן [בפ' וירא] זקנה שיש בה לחלוחית ולהלן [בפרשתנו] בזקנה שאין בה לחלוחית", היינו, שבפ' וירא מדובר בתחילת ימי ה־זקנה כשעדיין יש באדם „לחלוחית", משא"כ „ואברהם זקן" בפרשתנו פירושו זקנה ש„אין בו לחלוחית"[13].

---

1) פרשתנו כד, א.

2) יח, יא.

3) כ"ה בכלי יקר. ולכאורה צ"ע, שהרי הי' בערך מ"א שנה, כי „ואברהם ושרה זקנים גו'" הי' שנה לפני לידת יצחק, ו„אברהם זקן גו'" דפרשתנו הי' קצת קודם נישואי יצחק ורבקה, ו„יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה" (תולדות כה, כ). — וראה אברבנאל (השאלה הא') ועוד פרשתנו.

4) ראה לדוגמא פרש"י תולדות כח, ה. ועוד (נסמנו בלקו"ש ח"ה ע' 1 בהערה).

5) ב"ר וירא שם (פמ"ח, טז).

6) וצע"ק בכלי יקר שם, שכ' שפירוש זה „אין לו סמך מן המקרא".

7) לך לך יז, טז.

8) יח, יא־יב וכפרש"י שם.

9) וירא כא, ז. וראה רש"י שם.

10) ראה גם לקמן ע' 94. — ובלקו"ש ח"כ ע' 80 ואילך נת' באו"א, שאצל אברהם לא היתה מלכת־חילה תשות כח בנוגע ללידה. ע"ש. ואכ"מ.

11) כה, א ואילך.

12) וראה לקמן שם ואילך, שזה הי' נס נוסף, ששוב חזר לנערותו כו'. אבל לכאורה אין זה פשוטו ממש. — וראה לקו"ש ח"כ הנ"ל. ואכ"מ.

13) ולפירוש זה, תוכן הזקנה כאן אינו בשייכות לענין הלידה (ראה נזר הקודש (השלם) לב"ר וירא שם).

אבל לכאורה אין לחילוק זה שייכות לדרך הפשט, שהרי בשני המקומות נאמרה אותה הלשון „זקן בא בימים" („זקנים באים בימים"), ולמה לא נרמז בלשון הכתוב חילוק זה בין שני שלבי זקנה (כמו „זקן מאד" וכיו"ב)?

ברמב"ן[14] מפרש, שיש חילוק בין „באים בימים" דפ' וירא ו„בא בימים" דפרשתנו, כי „באים בימים" הוא לשון הווה, „כמו הבאים[15] בשערים האלה", ולכן פירושו ש„מתחילים בימי הזקנה" (כשעדיין „יש בה לחלוחית"), שנכנסים ובאים עתה לימי זקנה: משא"כ „בא בימים" הוא לשון עבר, „כמו באו[16] אחיך במרמה", ופירושו „שכבר בא בימים".

אבל קשה לומר שגם רש"י ס"ל חילוק זה בפירוש כתובים אלה, דא"כ הו"ל לכתוב כן בפירוש, וע"ד שמצינו להלן בפרש"י (בפ' ויצא[17]), שמפרש החילוק בין ב' הפעמים שנאמר שרחל „באה", „הראשון [ש„הטעם באל"ף"] לשון עושה והשני[18] [ש„הטעם למעלה בבי"ת"] לשון עשתה"[19].

ג. ויובן זה בהקדים פירוש כפל הלשון „זקנים באים בימים" (וכן כאן „זקן בא בימים") — דלכאורה יש להבין, מהי ההוספה בלשון „בא(ים) בימים" על „זקן"?

וגם בזו — לא מצינו שרש"י בפירושו על התורה יפרש לשון זו. ועכצ"ל, דס"ל שהפירוש של „בא בימים" הוא פשוט כדי כך עד שאין צורך לפרשו.

והנה לפי כמה פשטנים, הלשון „בא בימים" מורה על זקנה מופלגת, וכפירוש הראב"ע[20] „באים בימים" — „הגיעו לימים רבים". אבל צ"ע, איך נרמז בלשון „בא בימים" שהכוונה ל„ימים רבים" עוד יותר מסתם „זקנה".

[ברמב"ן[21] כ': „האדם בימי בחרותיו יקרא עומד בימים, ויקראו ימיו כי הם שלו . . אבל כאשר יזקין ויחי' ימים רבים מרוב בני האדם בדורו יקרא בא בימים מפני שהוא כבא בארץ אחרת וכו'". אבל לכאורה אין זו פשטות משמעות הביטוי „בא בימים"[22], ועד כדי לומר שלא הוזקק רש"י לפרשו בהדיא וסומך על הלומד מקרא (הכולל גם „בן חמש"[23]) שיבין זה מעצמו!].

ועוד זאת: הגיל של בן מאה שנה לאיש (שני אברהם) ובן צ' לאשה (שני שרה) לא נחשב, לכאורה, לזקנה מופלגת בתקופה ההיא. ויתר על כן: הלשון „זקן בא בימים" מצינו גם אצל דוד (בהפטרת פרשתנו[24])

---

14) פרשתנו כד, א. וראה גם כלי יקר שם.

15) ירמי' ז, ב.

16) תולדות כז, לה.

17) כט, ו. וכן בפרש"י לעיל לך (טו, יז). ע"ש. רש"י ויגש (מו, כו — הובא ביפה תואר (השלם) לב"ר שם).

18) ויצא שם, ט.

19) כלומר: אע"פ שגם בנדו"ד, „הטעם" ב־תיבת „באים" (בכתוב „ואברהם ושרה זקנים באים בימים") הוא „באלף" (לשון הווה) — מ"מ, את"ל שרש"י ס"ל שזהו החילוק בין שני הכתובים, הו"ל לפרש כן להדיא (כבמקומות שבהערה 17). ומדלא פירש כן משמע דס"ל שגם „ואברהם זקן בא בימים" הוא ל' הווה (ולא עבר). וראה גם עקידה פרשתנו, שהקשה על פי' הרמב"ן.

20) וירא שם (יח, יא). — וראה גם רד"ק שם: „מנהג הכתוב לאמר הלשון הזו על האדם שגברה וכבדה עליו הזקנה שהוא בא בימים הידועים שהם דרך כל הארץ", ועד"ז פי' בפרשתנו כאן „בימים שהם השלמת ימי אדם בעולם".

21) וירא שם.

22) וכן פי' הרד"ק הנ"ל (הערה 20) „בימים הידועים", „השלמת ימי אדם וכו'" — לא מונח בפשטות הל' „בא בימים". ועכ"פ, אם רש"י ס"ל כן הו"ל לפרשו להדיא.

23) כפסק המשנה אבות ספ"ה.

24) מ"א בתחלתו.

בהיותו קרוב לבן שבעים שנה[25], שגיל זה בודאי אינו נחשב[26] לזקנה מופלגת[27].

ד. ויש לומר הביאור בזה:

הפירוש ד„בא בימים" הוא — כפשטות התיבות — שהגיע ובא (נכנס) בתוך הימים, כמו בא בבית וכיו"ב. זאת אומרת, שאין זה תיאור מספר שנות האדם (אם רב או מעט), אלא אופן חיי האדם בימים אלו.

כלומר: הימים שעברו על האדם וה־מאורעות שבהם, אינם כמו דבר העובר וחולף שלא נשאר ממנו רושם, כי אם הם באופן שהאדם „הכניס" את מהותו ונפשו בתוך כל יום ויום ומאורעותיו והר־פתקאותיו, שאז כל יום ויום וכל מאורע ומאורע (הן דבר המשמח, והן הפכו ח"ו) פועל ומשפיע עליו, עד שניכר בגלוי בתווי פניו כו'[28].

[וכפי שרואים במוחש, שאין כל בני אותו גיל דומים זל"ז, ולפעמים א' מהם נראה יותר מבוגר מזולתו, כי ניכר עליו רושם המאורעות שעברו עליו, מכיון שכל מאורע כו' נגע ללבו].

וזהו גם פירוש הלשון „זקן בא בימים" אצל דוד, אף שמספר שנות חייו הי' קרוב לשבעים שנה בלבד, כי ריבוי המאורעות שעברו עליו (כמו ריבוי המלחמות, עגמת נפש מבנו כו' וכיו"ב), הותירו את רישומן עליו, באופן של „בא בימים".

וזהו „ואברהם ושרה זקנים באים ב־ימים", שלא רק שהיו „זקנים" מפני מספר שנות חייהם, אלא עוד זאת, שימי חייהם לא חלפו ועברו מהם, אלא היו באופן של „באים בימים", כנ"ל.

ה. עפ"ז יש לבאר גם מ"ש בפרשתנו עוד פעם „ואברהם זקן בא בימים" — דיש לומר, שעיקר החידוש אינו בתיבת „זקן" (כי גם לפנ"ז הי' זקן, כנ"ל), אלא בכך שהי' „בא בימים":

מטבע הדברים, שככל שהאדם הולך ומתבגר, אין המאורעות מסביבו משפיעים עליו (כל כך) — אם מפני שנעשה מתון יותר („כל זמן שהם מזקינים דעתם מתיישבת"[29]), או לפי שטבעו של זקן שכבר עבר הרבה בחייו, שאין הדברים שסביבו תופסים מקום אצלו.

ולכן, אף שכבר נאמר „ואברהם ושרה זקנים באים בימים", מצד ריבוי המאו־רעות שעברו עליהם עד הזמן ההוא, מ"מ יש צורך להודיע ולחדש שגם לאחרי שעברו אצל אברהם עוד ל"ז[3] שנה, הי' „אברהם [לא רק] זקן [אלא גם] בא בימים",

---

25) משא"כ מ"ש ביהושע (יהושע יג, א) „זקן בא בימים" — לאחרי ז' שני כיבוש — הי' לכה"פ קרוב לתשעים שנה (ראה סדר הדורות ב"א תמח. ועוד).

ולהעיר שגם אצל יהושע נכפל עוד הפעם הלשון „זקן בא בימים" (יהושע כג, א). ואכ"מ.

26) ראה גם יפה תואר (השלם) לב"ר פרשתנו (שבהערה 28).

27) להעיר (ע"ד ההלכה) מטור יו"ד ר"ס רמד „שיבה שהוא מופלג בזקנה דהיינו בן שבעים". אבל שם עיקר ההדגשה הוא על „שיבה" דקאי על בן שבעים (אבות ספ"ה), וכמ"ש בב"י שם. וראה רמב"ם הל' סנהדרין (פ"ב ה"ג), דמוכח שם, ד„זקן מופלג בשנים" הוא יותר מ„בעלי שיבה" (ראה לח"מ שם. רמב"ם שם ה"ו). וראה גיטין (כח, א) „ביון דאיפלג כו'", וקאי על יותר מבן תשעים (ראה רש"י שם). ואכ"מ.

28) בב"ר פרשתנו (פנ"ט, ו) „יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים [שקפצה עליו זקנה], בימים ואינו בזקנה [שהזקנה אינה ניכרת עליו], אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה" (וראה במפרשים שם, המעלה שבזה). ולפ"ז, „זקן" היינו תואר ופעולת הזקנה, ו„בא בימים" קאי על כמות הזמן („ימים"). וכן פי' במצו"ד ליהושע (יג, א).

אבל פשטות הפירוש דתיבת „זקן" אינה תואר על פעולת הזקנה, אלא ריבוי כמות של שנים, כדמצינו בכמה קראי. ולאידך, בלשון „בא בימים" אינו מודגש כ"כ ריבוי הימים.

29) משנה קנים ספ"ג.

שגם המאורעות דל"ז[31] שנים אלו השפיעו עליו והותירו רושמם בו, באופן של „בא בימים".

ואדרבה: יש לומר, שדוקא בימים אלו היו מאורעות חשובים ומכריעים בחיי אברהם עוד יותר מהמאורעות בשנות חייו הקודמים — לידת יצחק (ש„ביצחק יקרא לך זרע"[30]), עד לעקידת יצחק ופטירת שרה וכו'.

ו. על פי פירוש זה ב„בא בימים" (שימי האדם הם באופן ש„נכנס" בהם ופו־עלים עליו רושם כו') — יובן היטב פירוש הזהר[31] ב„בא בימים" — שכל ימי חייו היו שלמים בעבודת השם, שלא החסיר מלע־בוד את השם אפילו יום אחד מימי חייו.

לפי הנ"ל מובן, שפירוש הזהר אינו ע"ד הרמז בלבד, אלא הוא מיוסד על הפירוש הפשוט ב„בא בימים", שלא הי' יום אצל אברהם שרק חלף ועבר, אלא אברהם בא ונכנס ב„ימיו", לעבוד את השם בכל יום ויום כפי שהי' נדרש בכל יום לפי ענינו.

כלומר: הענין ד„בא בימים" לפי פשו־טו של מקרא (הנ"ל), קאי על חייו הגש־מיים של אברהם, שמאורעות כל יום ויום השפיעו עליו וכו'; ואילו בזהר, פנימיות התורה, מודגש התוכן הפנימי של חיי אברהם, שהם חיי הנשמה ועבודת השם שלו, שהם חיי אברהם האמיתיים [ובלשון רבינו הזקן[32] „שחיי הצדיק אינם חיים ב־שרים כי אם חיים רוחניים"], ולכן מפרש, דזה שאברהם בא ונכנס בכל יום ויום (עד שהי' ניכר עליו הרושם של כל ימי חייו), היינו לפי שכל ימיו היו ממולאים בעבודת השם, באופן שכל יום ויום הי' יום „חי".

(משיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ח)

* * *

ז. ע"פ הנ"ל בביאור דברי הזהר בפי־רוש „בא בימים", יש לבאר גם כן לשון הכתוב בתחילת פרשתנו „ויהיו חיי שרה מאה שנה גו' שני חיי שרה", דלכאורה יש לדייק: בדרך כלל, כשנאמר סכום שני חיי אדם בתורה, לשון הכתוב היא[33] „ויהיו ימי . . " או „(ימי) שני חיי גו'", וא"כ גם כאן הול"ל „ויהיו ימי שרה" או „ויהיו שני שרה" — ומהו הלשון „ויהיו חיי שרה"?

ויש לומר הביאור בזה:

עיקר החידוש בכתוב זה הוא להודיע שכל ימי שרה היו ממולאים בעבודת השם בתכלית השלימות, בלשון המדרש[34] „כ־שם שהן תמימים כך שנותם תמימים", ועד (כפרש"י[35]) ש„כולן שוין לטובה", שמדת ה„טוב" של כל שנותי' היתה באופן שווה.

ולכאורה הדברים תמוהים: כיצד אפשר לומר שכל קכ"ז השנים של שרה היו „שוין לטובה"? הרי מובן, שאין ל־השוות את מעמדה ומצבה בהיותה באור כשדים, וכן בחרן, לגבי מעמדה ומצבה לאחרי שבאה „אל הארץ אשר אראך"[36], ולאידך — בקכ"ז שנה אלו נכלל גם הזמן שהיתה בבית פרעה וכן בבית אבימלך וכו'.

---

30) וירא כא, יב.

31) ראה זהר פרשתנו קכט, א. זהר ויחי רכא, ב ואילך. רכד, א. וראה תו"א פרשתנו טז, א. משפטים עט, ב. ועוד. לקו"ש ח"ד ע' 1194. ח"כ ע' 315 ואילך. וש"נ.

32) תניא אגה"ק ביאור לסי' ז"ך בתחלתו (קמו, ב).

33) ראה לדוגמא בדורות שנמנו בס"פ ברא־שית: נח ט, כט: ס"פ נח: סוף פרשתנו (כה, ז. שם, יז). ועוד.

34) ב"ר ריש פרשתנו.

35) ריש פרשתנו.

36) ר"פ לך לך.

אך הביאור בזה – בפשטות[37]: „חיי שרה" פירושו – הענינים שבהם חייתה שרה, ו„חיי שרה" היו „שוין לטובה", בכל משך כל שנותי' [ע"ד הנ"ל מזהר בפירוש „בא בימים" שנאמר אצל אברהם, שכל יום ויום הי' שלם בעבודת ה']).

דהנה מובן, שהמשמעות האמיתית ד„חיי שרה" לא היו חיי הגוף שלה (אכילה ושינה וכיו"ב) – דלא בענינים אלו „חיי שרה אמנו. ופשיטא, כאשר היתה בבית פרעה או בבית אבימלך, הרי הצד הבלתי־רצוי שבזה לא הי' חלק מ„חיי שרה" [שהרי אדרבה, היותה סגורה בבית פרעה ובית אבימלך גרם לה צער גדול].

אלא „חיי שרה" הם החיים הרוחניים שלה, החל מג' המצוות המיוחדות לנשי ישראל, כמובא בפרש"י פרשתנו[38] „נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצוי' בעיסה, וענן קשור על האהל" (כמבואר במפרשים[39] שהם כנגד ג' המצוות דהדלקת נר שבת, חלה ונדה).

וחיים אלו היו „שוין לטובה" כל רגע ורגע בהיותה עלי אדמות[40].

וזוהי ההדגשה „ויהיו חיי שרה גו'" – דאף שימי ושני שרה, כללו הרבה חילוקים ושינויים במעמדה ומצבה, אבל „חיי שרה" היו באופן שוה במשך כל ימי חיי', „כולן שוין לטובה"[41].

(משיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ג)

---

37) הביאור ע"פ פנימיות הענינים – ראה לקו"ש ח"ה ע' 352 ואילך. ח"כ ע' 325 ואילך. ועוד.

38) כד, סז.

39) חזקוני, גו"א ועוד שם. וראה לקו"ש חט"ו ע' 172. ועוד.

40) גם בהיותה בבית פרעה כו'.

41) ופירוש סיום הכתוב „שני חיי שרה" (שממנו נלמד „כולן שוין לטובה") – שבמשך כל שנותי' היו חיי' שוין לטובה.